

Seminář k sociální politice

FVP SU Opava

zimní semestr 2024/2025

10.12.2024

Politika zaměstnanosti – všeobecné souvislosti

- Zaměřuje se na podporu zaměstnanosti a ochranu před nezaměstnaností a jejími důsledky
- Je formulována na úrovni státu a vymezena v závazně platných právních normách (zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti)
- Zákon o zaměstnanosti upravuje zabezpečování státní politiky zaměstnanosti
- Státní správu v oblasti státní politiky zaměstnanosti v ČR vykonávají:
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)
 - Úřad práce České republiky (ÚP ČR)
- Další subjekty podílející se na formulaci politiky zaměstnanosti
 - Zaměstnavatelé, zástupci zaměstnavatelů
 - Odborové organizace, profesní organizace
 - Samosprávy, neziskové organizace

Role státu při regulaci trhu práce a v politice zaměstnanosti

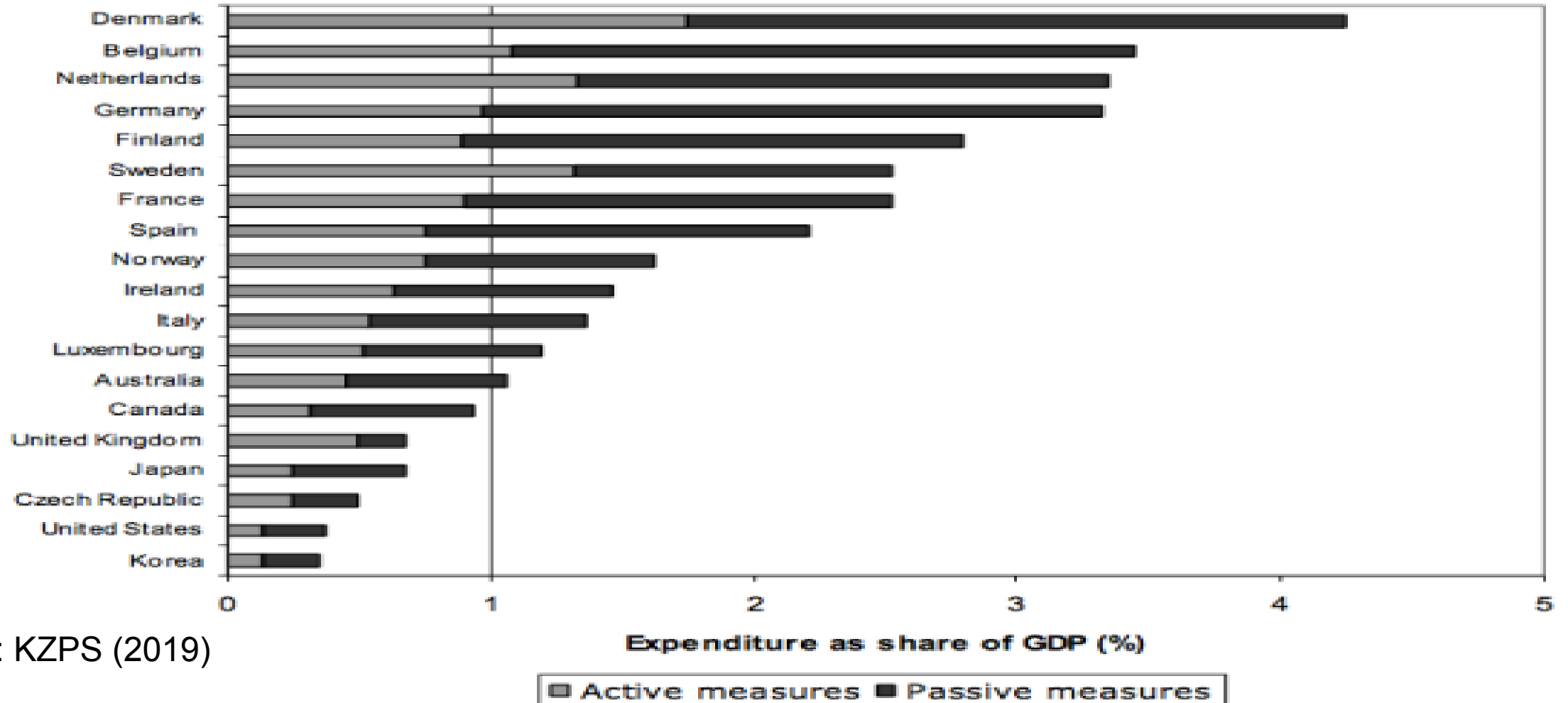
Regulace pracovního trhu

- Má odlišné zaměření než politika zaměstnanosti – jejím cílem je zajištění ochrany zaměstnanců při výkonu zaměstnání
 - Regulace pracovních podmínek, bezpečné pracovní prostředí apod.
 - Vliv na úroveň odměňování všeobecně prostřednictvím k tomu určených obecných regulací či institutů (minimální mzda, zaručená mzda) a specificky u státních zaměstnanců (vyjednávání o výši platů zaměstnanců veřejného sektoru a vydávání rozhodnutí stanovujících jejich výši)

Politika zaměstnanosti

- Hlavními cíli jsou podpora zaměstnanosti a ochrana před nezaměstnaností a jejími důsledky
- Hlavní směry
 - Pasivní politika zaměstnanosti – ochrana před sociálními a ekonomickými důsledky nezaměstnanosti
 - Aktivní politika zaměstnanosti - podpora zaměstnanosti

Výdaje na politiku trhu práce (podíl HDP na aktivní a pasivní opatření, 2005)

Zdroj: KZPS (2019)

Pasivní politika zaměstnanosti

- Oblasti regulace
 - Poskytování finanční podpory v nezaměstnanosti
 - Poskytování finanční podpory při rekvalifikaci
 - Zprostředkování zaměstnání
 - Možnost předčasného odchodu do důchodu
- Regulace zahrnuje
 - Podmínky pro získání nároku (všeobecné / specifické u určitých skupin osob)
 - Specifikaci délky a výše plnění, případně dalších parametrů týkajících se jednotlivých plnění (např. vymezení vhodného zaměstnání pro účely zprostředkování zaměstnání apod.)
 - Působnost, povinnosti dotčených subjektů, a to včetně oprávněného subjektu

Zprostředkování zaměstnání I.

- Vyhledání zaměstnání či zaměstnance a pracovní poradenství
 - Vyhledání zaměstnání fyzické osobě shánějící práci
 - Vyhledání zaměstnance pro zaměstnavatele, který poptává potřebnou pracovní sílu
 - Poskytování poradenské a informační činnosti v oblasti pracovních příležitostí
- Zaměstnávání fyzických osob, které vykonávají práci pro jiného zaměstnavatele, podle jeho pokynů a pod jeho dohledem

Zprostředkování zaměstnání II.

- Vyhledávání zajišťují Úřad práce a pracovní agentury
- Zaměstnání fyzické osoby jiným zaměstnavatelem zajišťují pracovní agentury
- Zprostředkovatelské služby Úřadu práce ČR jsou poskytovány bezplatně
- Agentury práce mohou zprostředkovávat zaměstnání bezplatně nebo za úplatu
 - V případě hrazené služby nelze požadovat úhradu od fyzické osoby, které je zprostředkováváno zaměstnání, ani zatížit její odměnu za práci odvodem dodatečných plateb

Aktivní politika zaměstnanosti

- Rekvalifikace
- Investiční pobídky
- Veřejně prospěšné práce
- Společensky účelná pracovní místa
- Překlenovací příspěvek
- Příspěvek na zapracování
- Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program
- Další opatření aktivní politiky zaměstnanosti

Další opatření aktivní politiky zaměstnanosti

- Poradenství pro potřeby zjišťování osobnostních a kvalifikačních předpokladů pro volbu povolání, zprostředkování vhodného zaměstnání nebo volbu přípravy k práci osob se zdravotním postižením, či pro výběr vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti
 - Poradenství poskytují krajské pobočky Úřadu práce ČR nebo mohou tyto poradenské služby zajistit prostřednictvím odborných zařízení, kterým je tato činnost na základě smlouvy hrazena
- Podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením
- Sdílené zprostředkování zaměstnání
- Cílené programy k řešení zaměstnanosti

Podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením

- Pracovní rehabilitace
- Příspěvek na zřízení pracovního místa pro osobu se zdravotním postižením
- Chráněný trh práce

Pracovní rehabilitace

- Jeden z nástrojů podpory zaměstnávání osob se zdravotním postižením
- Jde o souvislou činnost zaměřenou na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením
- Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména
 - Poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání
 - Volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti
 - Teoretickou i praktickou přípravu pro zaměstnání
 - Zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání
 - Vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti

Chráněná dílna a chráněné pracovní místo

- Dříve pojmy vymezené v zákoně o zaměstnanosti
- Později byly nahrazeny označením chráněný trh práce
- V současnosti ani jedno z těchto spojení neodkazuje na zákonem vymezený institut
- Především spojení chráněná dílna se ale stále používá, neboť jde o obecně vžitě označení místa, kde pracují lidé s určitým (zpravidla zdravotním) postižením

Vymezení pojmu chráněný trh práce

- Podle zákona o zaměstnanosti je chráněný trh práce
 - *tvořen zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců a se kterými Úřad práce uzavřel písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce*
- Podmínky uzavření této dohody jsou v zákoně dále blíže specifikovány
- Dále jsou v právní úpravě specifikovány podmínky, za nichž lze zaměstnavatelům uznaným jako součást chráněného trhu práce poskytovat veřejnou podporu
- V zákoně o zaměstnanosti není používáno spojení *otevřený trh práce*, spojení lze ale použít pro označení těch segmentů trhu práce, jež se neřídí ustanoveními týkajícími se chráněného trhu práce v zákoně (tj. jako disjunktní kategorii k výše uvedenému segmentu pracovnímu trhu, který lze podle zákona chápat jako chráněný pracovní trh)

Vymezení pojmu osoba znevýhodněná na trhu práce

- V legislativě není toto spojení ukotveno
- Jeho chápání je velmi výrazným způsobem ovlivněno činností dalších institucí, které
 - používají tento pojem a vytvářejí mechanismy na podporu organizací, které se zaměřují na podporu osob znevýhodněných na trhu práce v rámci svých projektů nebo v rámci programů veřejné podpory
- K jeho vymezení v českém prostředí přispěly především projekty a programy MPSV
- Vymezení chráněného trhu práce dle zákoníku práce jako státem smluvně uznaných zaměstnavatelů zaměstnávajících z celkového počtu jejich zaměstnanců více než 50 % osob se zdravotním postižením se tak míjí s vymezením pojmu osoba znevýhodněná na trhu práce formulovaných MPSV

Diskrepance mezi oběma pojmy

- Pojmy chráněný trh práce a osoby znevýhodněné na trhu práce mají k sobě principálně velmi blízko a na úrovni obecných definic je jejich povaha do značné míry komplementární
- V českém prostředí se ale svým obsahem značně míjejí: zaměření úzce na zdravotní postižení vs. přístup připouštějící možnost i dalších forem znevýhodnění
- Dále se liší v tom směru, že pojem chráněný trh práce je legislativně ukotven, zatímco pojem osoby znevýhodněné na trhu práce se utváří v rámci specifických opatření a programů jednoho resortu

Další podobné pojmy: *Sociální rehabilitace* podle zákona o sociálních službách

- Sociální služba zahrnující činnosti směřující k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob
- Okruh osob, které mohou být uživateli této služby, není na rozdíl od jiných sociálních služeb zúžen pouze na určité skupiny osob
 - Může tak být poskytována např. osobám se zdravotním postižením, osobám, které ukončily léčbu drogové závislosti, osobám vracejícím se z výkonu trestu odnětí svobody, případně dalším skupinám osob se sníženou soběstačností
- Sociální rehabilitace rozvíjí specifické schopnosti a dovednosti uživatelů této služby, posiluje návyky a umožňuje nácvik výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností a pracovních návyků

Další podobné pojmy: *Sociálně terapeutické dílny* podle zákona o sociálních službách

- Sociální služba určena osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které mají ztížené uplatnění na trhu práce
- Dlouhodobě a pravidelně podporují uživatele těchto služeb ve zdokonalování jejich pracovních návyků a dovedností s využitím sociálně pracovních terapeutických přístupů a metod

Další podobné pojmy: *Sociálně terapeutické činnosti* podle zákona o sociálních službách

- Označení pro jednu z činností při poskytování sociálních služeb
- Tato činnost je vykonávána při poskytování 23 z celkového počtu 33 druhů sociálních služeb a u různých druhů sociálních služeb může mít odlišné zaměření, obsah (tj. konkrétní úkony, které jsou při vykonávání této činnosti činěny) a cíle

Sociální služby podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. I.

Jeden zákon regulující sociální služby kompletně:

- Nevýhody?
 - Celá oblast?
 - Platí pro všechny služby nebo jejich poskytovatele?
 - Riziko redukcionismu (v případech, kdy je nutná interakce s jinými předpisy, ale ta není zohledněna)

Sociální služby podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. II.

Jeden zákon regulující sociální služby kompletně:

- Výhody?
 - Sociální služby (nebo většina z nich?) a související předpisy jsou „pod jednou střechou“, což by mělo pomoci různým aktérům zorientovat se, nebo by mělo usnadnit poskytování sociálních služeb, jejich financování atd.
 - Zákon uceleně reguluje poskytování sociálních služeb, což staví aktéry, kteří se liší pouze v některých aspektech, ale měli by být posuzováni obdobně, do srovnatelné pozice (poskytovatele různých sociálních služeb, uživatelé podobných typů služeb, nebo z určitých hledisek také obce, kraje a instituce centrální vlády)
 - Sociální služby jsou poskytovány podle jednoho uceleného (komplexního) systému, regulace podobných služeb není roztržštěná (fragmentarizovaná)
 - Jednotný systém financování sociálních služeb (s určitými odlišnostmi pouze u „hlavních“ skupin služeb, tj. u sociálního poradenství, služeb sociální péče a služeb sociální prevence)
 - Související instituty (příspěvek na péči, regulace sociální práce?)

Definice sociálních služeb v zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. I.

- Definice se vztahuje na poskytování pomoci a podpory, která je dále specifikována pomocí termínů sociální integrace a sociální vyloučení, jak následuje:
 - *Činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení*
- Výrazy pomoc a podpora v této definici jsou pouze termíny obecného použití, nepředstavují žádný teoretický nebo právní konstrukt. Tato definice tedy neodkazuje na pojmy „sociální pomoc“ nebo „sociální podpora“ ve významu používaném na předchozích přednáškách a seminářích
- Obě zvýrazněná spojení vymezující termín sociální služby jsou také definována zákonem o sociálních službách (viz dále)
- Česká definice pojmu sociální služby se tak nevztahuje na právní konstrukty definované v jiných souvisejících předpisech, ale je plně definována zákonem o sociálních službách

Definice sociálních služeb v zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. II.

Sociální vyloučení

- *vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*

Sociální začleňování

- *proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný*

Definice sociálních služeb v zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. III.

Nepříznivá sociální situace

- *oslabení nebo ztráta schopnosti [...]*
- *řešit vzniklou situaci tak,*
- *aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením*

Definice sociálních služeb v zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. IV.

- *[z důvodu věku,*
- *nepříznivého zdravotního stavu,*
- *pro krizovou sociální situaci,*
- *životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností,*
- *sociálně znevýhodňující prostředí,*
- *ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo*
- *z jiných závažných důvodů]*

Celková charakteristika definice sociálních služeb v českém právním řádu

- Definice sociálních služeb je v zákoně zúžena odkazem na definice *sociálního začleňování, sociálního vyloučení a nepříznivé sociální situace*
- Nicméně, termín *nepříznivá sociální situace* odkazuje na širší okruh situací s velmi rozdílnou povahou
- Také pojem *sociální vyloučení* je v zákoně chápán jako situace, která má multidimenzionální povahu, a stejně tak i úsilí o *sociální začleňování* předpokládá splnění různých podmínek v různých oblastech, nebo koordinovanou činnost pokrývající různé oblasti
- To naznačuje, že také *obecná definice* pojmu *sociální služby* v ČR bude odkazovat k širšímu chápání tohoto pojmu, jejich *konkrétní vymezení* ale je ale i přes takto vymezenou obecnou definici spíše užší

Definice jednotlivých sociálních služeb jako opora pro vyjasnění obsahu pojmu

- *Činnost nebo soubor činností **podle tohoto zákona**, které zajišťují pomoc a podporu lidem za účelem sociálního začleňování nebo prevenci sociálního vyloučení*
- Obecná definice je doplněna definicí 33 typů sociálních služeb
- **Výše uvedená definice tedy představuje spíše preambuli, shrnutí společných charakteristik nebo je jejím cílem nastínit obecnější účel** všech sociálních služeb definovaných podle zákona než přímo vymezení obsahu pojmu *sociální služba* v českém prostředí
- **Obsah pojmu sociální služby tak v ČR fakticky vymezují definice jednotlivých služeb uvedené v zákoně o sociálních službách**, nikoliv samotná výše uvedená všeobecná definice

Podpora poskytovaná potřebným mimo rámec zákona o sociálních službách

- Pojem sociální služby v českém prostředí zahrnuje různorodé služby zaměřené na řešení nepříznivé sociální situace, ale jako sociální služba jsou chápány pouze definované formy podpory, zatímco některé další formy podpory poskytované potřebným osobám již nejsou v českém právním řádu chápány jako sociální služby
 - Tyto činnosti jsou poskytovány na základě jiných předpisů, buď samostatně, nebo společně se sociálními službami
 - Poskytovatelé sociálních služeb (např. domovy pro seniory) tak svým klientům mohou současně nabízet sociální služby a další, tzv. fakultativní služby, jejichž poskytování se neřídí zákonem o sociálních službách ale jinými právními předpisy
- Doprava, bydlení, zaměstnání, ochrana dětí a služby péče o děti, vzdělávací programy, zdravotní služby, osobní služby v domácnostech...
- ...sociální práce

Oblasti blízké oblasti sociálních služeb a řešené jinými programy nebo typy služeb

- Sociálně-právní ochrana dětí
- Prevence diskriminace
- Podpora osob ohrožených sociálním vyloučením, zejména romské komunity (vzdělání, bydlení atd.)
 - Programy zaměřené na podporu rovnosti šancí v oblasti vzdělávání (sociální asistenti, doučování, tábory pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí atd.)
 - Programy sociální integrace a programy Agentury pro sociální začleňování Ministerstva regionálního rozvoje
- Pracovní právo (rekvalifikační programy pro nezaměstnané, podpůrné programy pro osoby se zdravotním postižením nebo osoby sociálně znevýhodněné)

Reference

- KZPS. 2019. *Úspěšné modely flexibility práce. 9 zahraničních případových studií.* Dostupné na <https://www.jdetopruzne.cz/wp-content/uploads/2019/02/03-Zahrani%C4%8Dn%C3%ADp%C5%99%C3%ADpadov%C3%A9-studie.pdf>